

*dr Anna Iwacewicz-Orłowska*¹

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku

Determinanty poziomu ubóstwa na przykładzie Polski i Węgier – analiza porównawcza²

WPROWADZENIE

Globalny wymiar ubóstwa oraz rosnące nierówności dochodowe to coraz większe wyzwanie, przed jakimi staje współczesna gospodarka. Nierówności dochodowe w większości krajów są znacznie wyższe niż trzydzieści lat temu. Literatura przedmiotu sygnalizuje, iż przyczyny tego zjawiska mogą być związane między innymi z następującymi kwestiami: globalizacją gospodarki, rosnącym poziomem bezrobocia i brakiem pewności zatrudnienia, wadliwym systemem polityki socjalnej, mentalnością i postawami ludzi, a także wieloma innymi czynnikami [Atkinson, 2013, s. 19; Kołodko, 2008]. Skutkiem rosnącego poziomu ubóstwa jest w przypadku gospodarstw domowych obniżenie jakości i poziomu życia [Stiglitz, 2012].

W literaturze można znaleźć wiele definicji ubóstwa zazwyczaj utożsamiających to pojęcie z poziomem zbyt niskich dochodów, które nie były wystarczające do zaspokojenia podstawowych potrzeb. Niekiedy ubóstwo rozumiane jest jako synonim wykluczenia społecznego [Kubicki, 2010, s. 3], co też nie jest do końca słuszne. Wykluczenie społeczne odnosi się także do innych, pozafinansowych ograniczeń, które uniemożliwiają jednostce życie na akceptowalnym w danym kraju poziomie. Na potrzeby niniejszego opracowania zakłada się, że ubóstwo to sytuacja, w której jednostka (osoba, rodzina, gospodarstwo domowe) nie dysponuje wystarczającymi środkami finansowymi (zarówno środkami

¹ Adres korespondencyjny: ul. Ciepła 40, 15-472 Białystok, tel. +48 692 464 884; e-mail: anna.orłowska@wsfiz.edu.pl.

² Publikację sfinansowano z dotacji podmiotowej na utrzymanie potencjału badawczego Wydziału Nauk Ekonomicznych WSFiZ w Białymstoku “The research leading to these results has received support under the European Commission’s 7th Framework Programme (FP7/2013–2017) under grant agreement n°312691, InGRID – Inclusive Growth Research Infrastructure Diffusion”.

pieniężnymi w postaci dochodów bieżących i dochodów z poprzednich okresów, jak i w formie nagromadzonych zasobów materialnych) pozwalającymi na zaspokojenie jej podstawowych potrzeb, na akceptowalnym poziomie [Panek, 2013; Wójcik-Żołądek, 2012, s. 1]. Definicja ta jest więc nakierowana na kwestię finansową (ekonomiczną).

Celem opracowania jest analiza czynników determinujących zmiany poziomu ubóstwa w przypadku dwóch krajów Grupy Wyszehradzkiej: Polski i Węgier w latach 2006–2014.

Na potrzeby niniejszego opracowania założono, że poziom ubóstwa zależy od następujących czynników:

- miejsca zamieszkania, w tym regionu oraz stopnia urbanizacji;
- wieku;
- miejsca zajmowanego na rynku pracy.

Wybór czynników poddanych analizie podyktowany był metodologią badania EU-SILC. Dane zostały zaczerpnięte z bazy danych Eurostatu.

Oprócz czynników poddanych analizie na poziom ubóstwa mają także wpływ takie determinanty jak obecność osoby niepełnosprawnej w rodzinie, wykształcenie członków rodziny, wykonywany zawód oraz liczba osób w rodzinie [*Jakość życia, kapitał społeczny...*, 2013, s. 38]. Jednakże w przypadku tych determinant zależność w obu analizowanych krajach jest porównywalna, mianowicie obecność osoby niepełnosprawnej, niższy poziom wykształcenia członków rodziny oraz większa liczba osób w rodzinie zawsze podnosi poziom ubóstwa, także w przypadku obu analizowanych krajów.

WSKAŹNIKI POZIOMU UBÓSTWA

Wskaźnikiem najlepiej obrazującym dysproporcje dochodowe i najczęściej wykorzystywanym w międzynarodowych porównaniach jest wskaźnik Giniego. Jest on kompleksową miarą nierówności wahającą się od 0 do 1 (od 0% do 100%). Wartość wskaźnika jest równa 0 w sytuacji, gdy wszyscy członkowie danej grupy mają dochody identyczne. Wartość równa 1 oznacza, że cały dochód trafia do jednej osoby. Wartość wskaźnika rośnie wraz ze wzrostem dysproporcji dochodowych.

Analizując wskaźniki Giniego dla poszczególnych krajów Unii Europejskiej należy stwierdzić, że w ostatnim dziesięcioleciu wahał się on w granicach 30%. Największy spadek dotyczył nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej. W latach 2006–2014 wskaźnik Giniego w przypadku nowych krajów Unii Europejskiej zmalał z 33% do 31,1% co plasowało go na poziomie zbliżonym do 15 krajów tzw. starej UE.

Tabela 1. Wskaźnik Giniego dla Polski i Węgier na tle UE w latach 2006–2014 (w %)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
UE (27 krajów)	30,3	30,6	31,0	30,6	30,5	30,8	30,4	30,5	30,9
UE (15 krajów)	29,6	30,3	30,9	30,5	30,6	30,9	30,5	30,5	30,9
Nowe kraje członkowskie (12 krajów)	33,0	31,8	31,3	30,7	30,2	30,5	30,3	30,6	31,1
Polska	33,3	32,2	32,0	31,4	31,1	31,1	30,9	30,7	30,8
Węgry	33,3	25,6	25,2	24,7	24,1	26,9	26,9	28,3	27,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat (SILC), [<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tessi190>].

W przypadku Polski i Węgier współczynnik Giniego w roku 2006 był identyczny i wynosił 33,3%, czyli był wyższy niż średnia dla nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej. W kolejnych latach współczynnik Giniego systematycznie malał. W przypadku Węgier spadek ten był znacznie większy i w efekcie w 2014 roku wynosił 27,9%. W przypadku Polski sytuacja była znacznie mniej korzystna, a spadek wskaźnika Giniego nieco niższy. W roku 2006 w Polsce współczynnik Giniego wynosił 33,3% i należał do najwyższych w całej Unii Europejskiej. Wyższe współczynniki w 2006 roku charakteryzowały tylko następujące kraje: Łotwę (38,9%); Portugalie (37,7%); Litwę (35%) i Grecję (34,3%). Polska i Węgry znajdowały się więc w roku 2006 w grupie państw Unii Europejskiej o najwyższym stopniu zróżnicowania dochodowego. Na przestrzeni dziewięciu lat sytuacja uległa zmianie. Odpowiednio w przypadku Węgier w roku 2014 współczynnik wynosił 27,1%, zaś w przypadku Polski sięgał ponad 30% i wynosił 30,8%. Należy podkreślić, że w analizowanym okresie sytuacja wielu krajów UE zmieniła się diametralnie. Współczynnik Giniego na przestrzeni analizowanych 9 lat wzrósł znacznie zbliżając się lub przekraczając próg 35% w następujących krajach: Bułgaria (35,4%), Estonia (35,6%), Grecja, (34,5%), Hiszpania (34,7%), Cypr (34,8%), Łotwa (35,5%), Litwa (35,0%), Portugalia (34,5%) i Rumunia (34,7%). Hiszpania, Bułgaria i Cypr to państwa, które zasługują na szczególną uwagę, gdyż to właśnie te kraje cechuje rosnące rozwarstwienie dochodów ludności, co pokazuje wysoki wskaźnik Giniego [Eurostat EU-SILC].

Kolejnym wskaźnikiem wykorzystywanym przy analizie poziomu ubóstwa jest wskaźnik stopy ubóstwa (at-risk-of-poverty rate). Stopa ubóstwa definiowana jest przez Główny Urząd Statystyczny jako odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa [*Ubóstwo ekonomiczne w Polsce...*, 2015, s. 7]. Granica ubóstwa rozumiana jest jako krytyczny poziom dochodów lub wydatków, poniżej którego jednostka nie jest w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb.

Przyjęte granice ubóstwa ekonomicznego [*Ubóstwo ekonomiczne w Polsce...*, 2015, s. 7]:

- Poziom minimum egzystencji, przyjmowany jako granica ubóstwa skrajnego. Minimum egzystencji obliczane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS). Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.
- Ustawowa granica ubóstwa (próg interwencji socjalnej), określona jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.
- Relatywna granica ubóstwa, określona jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

Stopa ubóstwa obliczana jest przy granicach ubóstwa równych 60% mediany rozkładów ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w poszczególnych krajach UE. W efekcie granice ubóstwa w zależności od poszczególnych krajów różnią się diametralnie. Wskaźnik ten mierzy poziom dochodu w relacji do dochodów innych mieszkańców kraju [*The risk of poverty...*, 2015, s. 5]. Istnieją także opinie, iż stopa ubóstwa jest raczej miarą nierówności dochodowych niż bezpośrednio miarą ubóstwa. W szczególności inne elementy, takie jak poziom dobrobytu kraju, mogą mieć znaczący wpływ na poziom życia gospodarstw domowych [*The measurement of poverty...*, 2013, s. 5]. Wykorzystanie ujęcia dochodowego w analizie ubóstwa posiada wiele zalet. Są to przede wszystkim obiektywizm i transparentność pomiaru, porównywalność czasowa i przestrzenna, a także niskie koszty zbierania i analizy danych [Bukowski, 2013, s. 16].

Zróznicowany poziom granicy ubóstwa w przypadku różnych krajów skutkuje tym, iż gospodarstwa domowe uznawane za ubogie, jednak zamieszkujące w bogatych krajach Unii Europejskiej, nie mają problemów z zaspokajaniem podstawowych potrzeb. Jak nie do końca właściwym i sprawiedliwym działaniem jest bazowanie na kategorii granicy ubóstwa rozumianej jako 60% mediany rozkładów ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji pokazują następujące przykłady [Bradshaw, 2010, s. 174]:

- w wielu ubogich krajach próg ubóstwa jest na tyle niski, że dla przykładu granica ubóstwa (biorąc pod uwagę siłę nabywczą waluty) dla małżeństwa z dwójką dzieci z Rumunii w roku 2008 wynosiła zaledwie 1,71 euro dziennie, zaś dla mieszkańców Bułgarii w analogicznym okresie granica ubóstwa wynosiła 2,22 euro na mieszkańca na dzień;
- w analogicznym okresie granica ubóstwa dla małżeństwa z dwójką dzieci w Estonii stanowiła 9770 euro rocznie (mierzone siłą nabywczą waluty) zaś w przypadku Wielkiej Brytanii wartość ta wynosiła 24 380 euro. Próg ubóstwa w przypadku obu krajów wynosił 19%.

Niektóre kraje przyjęły niższą granicę ubóstwa niż 60% mediany rozkładów ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji. Są to Dania, Hiszpania, Francja, Chorwacja, Litwa, Łotwa, Luxemburg, Malta, Rumunia i Wielka Brytania.

Tabela 2. Odsetek ludności z dochodami poniżej 10/20/30/40/50/60/70/80/90/100% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w Polsce i na Węgrzech

Kraj	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
Polska	0,3	1,0	2,4	5,1	10,1	16,9	24,8	33,2	41,8	50,0
Węgry	0,0	0,3	1,0	2,7	6,3	12,4	20,5	29,6	40,5	50,0

Źródło: [Bradshaw, Mayhew, 2011, s. 39].

Próg ubóstwa w 2014 roku był wyższy w Polsce niż na Węgrzech. W przypadku Polski wynosił on 3202 euro rocznie, zaś w przypadku Węgier 2738 euro. Wśród krajów Grupy Wyszehradzkiej najwyższy próg ubóstwa charakteryzował Czechy, gdzie wynosił on 4573 euro rocznie. Ponadto Czechy cechował także najwyższy jego przyrost. Od 2006 roku próg ubóstwa w tym kraju wzrósł o 1692 euro.

Redukcja poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego to jeden z kluczowych celów Unii Europejskiej zapisany także w strategii *Europa 2020*. Dokument ten zakłada, że liczba obywateli Unii Europejskiej żyjących poniżej granicy ubóstwa powinna zostać zmniejszona o 25%, w wyniku czego 20 mln ludności powinna wyjść ze strefy ubóstwa [*Communication from the Commission Europe 2020...*, 2010]. W roku 2013 ponad 30% ludności pięciu krajów członkowskich UE żyło poniżej progu ubóstwa. Kraje cechujące wysoki poziom ubóstwa obywateli to: Bułgaria, Rumunia, Grecja, Łotwa i Węgry. Zaś przykładowe kraje z najniższym poziomem ubóstwa w UE to: Republika Czeska, Holandia, Finlandia i Szwecja.

Uwagę zwracają dwa ościennie kraje: Węgry, z jednym z najwyższych poziomów ubóstwa w UE wynoszącym w 2014 roku 33,5% ogółu ludności i Czechy, z najniższym poziomem ubóstwa w UE (odpowiednio 14,6% ogółu ludności). To zaś, co charakteryzuje Polskę, to sukcesywny spadek poziomu ubóstwa w latach 2008–2013 (z 30,5% w 2008 roku do 25,8% w 2013 roku). Okres ten zaś w przypadku wielu innych krajów charakteryzował się wzrostem poziomu ubóstwa w większości z nich [*More than 120 million persons at risk of poverty...*, 2014, s. 2].

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE POZIOM UBÓSTWA W POLSCE I NA WĘGRZECH

Różnicowanie poziomu ubóstwa zależne jest od czterech czynników: położenia geograficznego (regionu), wieku, stopnia urbanizacji oraz statusu osoby na rynku pracy. Pierwsza przeanalizowana grupa czynników to położenie geograficzne (region).

W przypadku Polski i Węgier wyższy poziom wskaźnika charakteryzuje więc Węgry. Wysokość wskaźnika niezmiennie od kilku lat w tym kraju przekracza poziom 30%.

Tabela 3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym według regionów NUTS 1 w Polsce i na Węgrzech w latach 2011–2014 (w %)

Kraj/Regiony	2011	2012	2013	2014
Polska	27,2	26,7	25,8	24,7
Region Centralny	:	23,6	23,6	22,6
Region Południowy	:	24,5	24,7	21,7
Region Wschodni	:	33,4	30,6	29,1
Region Północno-Zachodni	:	27,1	24,6	24,0
Region Południowo-Zachodni	:	26,6	25,2	24,1
Region Północny	:	25,8	26,4	27,5
Węgry	31,5	32,4	34,8	31,1
Közép-Magyarország	26,0	28,4	32,4	29,3
Dunántúl	28,6	28,2	29,3	26,9
Alföld és Észak	37,7	38,7	40,7	35,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Rozkład poziomu wskaźnika dla Polski i Węgier i ich podregionów NUTS 1 w latach 2011–2014 został zamieszczony w tabeli 3. Tabela pokazuje, iż poziom wskaźnika różni się znacznie w zależności od regionu. W przypadku Polski średni jego poziom w 2014 roku wynosił 24,7%. Korzystną sytuacją jest tendencja malejąca. Wskaźnik ten od 2011 zmalał w przypadku kraju o 2,5 pp. To już jest dużo na tle innych krajów UE. Regiony najbogatsze w Polsce, z najniższym poziomem wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym to Region Południowy (21,7%) i Region Centralny (22,6%) w roku 2014. Regiony najuboższe z najwyższym poziomem wskaźnika to Region Wschodni (poziom wskaźnika wynosił tu w 2014 roku 29,1%).

W przypadku Węgier średnia wielkość wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym na przestrzeni 4 lat początkowo wzrosła, a następnie zmalała. W efekcie jego poziom w roku 2014 był zbliżony do tego z roku 2011 i wynosił 31,1%. Region o najwyższym poziomie ubóstwa na Węgrzech to Alföld és Észak (35,8% w roku 2014), zaś o najniższym to Dunántúl (26,9%). Węgry charakteryzuje najwyższe zróżnicowanie wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym pomiędzy poszczególnymi trzema regionami. Różnica w 2014 r. wynosiła aż 8,9 p.p.

Kolejnym czynnikiem mającym wpływ na poziom ubóstwa jest wiek. Metodologia Eurostat wyróżnia w tej kwestii cztery przedziały wiekowe: osoby młodsze niż 16 lat, od 16 do 24 lat, od 25 do 54 lat i osoby powyżej 55 lat.

Szczegółowe dane procentowe wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym ze względu na wiek dla czterech analizowanych krajów prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym według wieku ankietowanych w Polsce i na Węgrzech w latach 2006–2014 (w %)

Kraj/Lata	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mniej niż 16 lat									
Polska	40,9	35,5	32,0	30,2	30,1	29,2	28,6	29,4	27,9
Węgry	37,8	33,8	32,0	36,9	39,4	40,3	40,4	44,6	40,8
16–24 lata									
Polska	45,7	39,8	34,7	30,8	31,0	30,1	31,5	31,6	31,3
Węgry	34,8	35,1	35,9	36,8	36,7	38,3	39,3	42,5	38,4
25–54 lata									
Polska	37,7	32,6	28,1	25,0	25,5	25,2	24,7	24,3	23,6
Węgry	30,1	28,0	26,9	29,0	29,7	30,9	31,9	34,5	30,3
55 lat i więcej									
Polska	37,8	32,9	31,3	29,5	28,4	28,1	26,8	24,0	22,3
Węgry	28,1	26,2	23,9	23,2	22,6	25,6	26,4	28,4	24,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Grupa wiekowa, którą charakteryzuje najniższy poziom ubóstwa, to 55 lat i więcej. Związane jest to z tym, iż osoby w tym wieku otrzymują zazwyczaj zasiłki emerytalne, a więc otrzymują regularnie stały comiesięczny dochód.

W przypadku Polski wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest najwyższy dla grupy wiekowej 16–24 lata, czyli studentów i osób wchodzących na rynek pracy po szkole średniej.

W przypadku Węgier niepokojącym zjawiskiem jest wzrost ubóstwa w grupie wiekowej poniżej 16. roku życia. Dla przykładu poziom ubóstwa wśród dzieci na Węgrzech w 2014 roku przekraczał 40%. Równie wysoki poziom ubóstwa występował na Węgrzech w grupie wiekowej 16–24 lata, dla której wynosił on 38,4%. Należy podkreślić, że Węgry to kraj z najwyższym ubóstwem dzieci w całej Unii Europejskiej. Sytuacja mniej korzystna występuje jedynie w Bułgarii, gdzie wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w 2014 roku wynosił 45,2% i w Rumunii, gdzie wynosił on odpowiednio 50,1%.

Kolejnym analizowanym wskaźnikiem determinującym poziom ubóstwa w analizowanych krajach jest stopień urbanizacji. Metodologia Eurostat wyróżnia w tej kwestii trzy kategorie: miasta, obszary podmiejskie i obszary wiejskie. Szczegółowe dane procentowe wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym dla Polski i Węgier prezentuje tabela 5.

Tabela 5. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym ze względu na stopień urbanizacji w Polsce i na Węgrzech w latach 2006–2014 (w %)

Kraj/Lata	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Miasta									
Polska	32,3	28,0	23,5	21,1	21,1	21,2	20,4	19,8	17,8
Węgry	23,1	23,7	23,5	23,1	22,1	25,3	25,8	29,1	23,7
Obszary podmiejskie									
Polska	42,3	37,2	32,3	27,9	26,8	26,6	24,6	22,4	22,8
Węgry	31,3	27,7	27,6	30,9	30,4	29,9	32,0	33,6	31,2
Obszary wiejskie									
Polska	45,1	39,0	36,1	33,6	33,9	32,7	33,2	32,5	31,2
Węgry	37,3	33,8	31,6	33,3	34,7	36,3	37,9	40,4	36,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym ze względu na stopień urbanizacji w latach 2006–2014 zmalał w Polsce, zaś na Węgrzech pozostał praktycznie bez zmian. Szczególnie wysoki poziom ubóstwa w roku 2006 występował na obszarach wiejskich w Polsce (45,1% ogółu populacji). W roku 2014 zmalał on do poziomu 31,2%. Niewątpliwie spadek poziomu ubóstwa był skutkiem wejścia Polski do Unii Europejskiej i możliwości otrzymywania przez rolników dopłat unijnych z tytułu uprawy ziemi. Dopłaty unijne przyczyniły się w znaczący sposób do ograniczenia poziomu ubóstwa na obszarach wiejskich. Jednakże analogiczna sytuacja nie miała miejsca w przypadku Węgier, gdzie poziom ubóstwa na obszarach podmiejskich i obszarach wiejskich na przestrzeni lat 2006–2014 praktycznie się nie zmienił. W roku 2006 wynosił on dla obszarów podmiejskich 31,3% zaś dla obszarów wiejskich 37,3%. W roku 2014 wskaźnik ten wynosił odpowiednio w roku 2006 31,2% dla obszarów podmiejskich (spadek zaledwie o 0,1 p.p.) i 36,5% dla obszarów wiejskich (spadek o 0,8 p.p.). Sytuacja jest o tyle interesująca, iż Polska i Węgry przystąpiły do UE w tym samym okresie (rok 2004), a więc podmioty gospodarcze, w tym gospodarstwa rolne, mogły starać się o analogiczne źródła dofinansowania ze środków unijnych. W przypadku Polski skutkowało to znacznym zmniejszeniem poziomu ubóstwa, w przypadku Węgier nie odegrało istotnej roli.

W przypadku osób zamieszkujących analizowane kraje wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest najniższy dla grupy osób zamieszkujących miasta, zaś najwyższy dla grupy osób zamieszkujących obszary wiejskie.

Ostatni wniosek nasuwający się po analizie zależności poziomu ubóstwa a stopnia urbanizacji jest taki, iż zarówno Polska jak i Węgry mają w przypadku miast niższy poziom ubóstwa niż średnia dla całej Unii Europejskiej. Średnia w przypadku krajów unijnych dla obszarów miejskich w roku 2014 wynosiła 24,3%, dla obszarów podmiejskich 22,3%, zaś dla obszarów wiejskich 27,2%.

Ostatni analizowany czynnik mający wpływ na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego to status osoby na rynku pracy. Metodologia Eurostat wyróżnia w tej kwestii cztery kategorie: osoby zatrudnione, pracownicy, osoby zatrudnione z wyłączeniem pracowników i osoby nie posiadające zatrudnienia. Szczegółowe dane procentowe wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym z podziałem na status osoby na rynku pracy w Polsce i na Węgrzech w latach 2006–2014 prezentuje tabela 6.

Tabela 6. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym z podziałem na status osoby na rynku pracy w Polsce i na Węgrzech w latach 2006-2014 (w %)

Kraj/Lata	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Osoby zatrudnione									
Polska	27,1	23,2	20,6	17,9	17,8	17,3	17,0	16,4	15,0
Węgry	18,8	18,0	16,8	19,2	18,7	19,5	20,4	23,6	19,9
Pracownicy									
Polska	:	:	:	14,8	14,7	14,2	13,8	13,4	12,1
Węgry	:	:	:	20,1	19,8	20,5	21,7	25,2	20,9
Osoby zatrudnione z wyłączeniem pracowników									
Polska	:	:	:	30,2	29,2	29,1	29,6	28,5	26,3
Węgry	:	:	:	12,8	10,9	12,3	10,9	11,0	11,9
Osoby nieposiadające zatrudnienia									
Polska	49,6	43,6	40,0	37,8	37,1	36,6	36,0	33,4	32,7
Węgry	39,8	37,7	36,3	35,3	35,4	37,7	39,0	40,4	36,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Po analizie powyższych danych należy stwierdzić, że najwyższy poziom ubóstwa występuje w grupie osób nieposiadających zatrudnienia. Osoby nieposiadające zatrudnienia nie posiadają również regularnych dochodów, co bardzo obniża status życia ich i ich rodzin. Średnia stopa bezrobocia dla całej Unii Europejskiej w analogicznym okresie to 10,2%. W analizowanych krajach stopa bezrobocia była niższa niż średnia UE i wynosiła odpowiednio w Polsce 9,0% zaś na Węgrzech 7,7%. W grupie osób nieposiadających zatrudnienia wyższy spadek poziomu ubóstwa miał miejsce w Polsce, gdzie na przestrzeni lat 2006-2014 wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym zmalał o 16,9 p.p. Dla porównania na Węgrzech spadek ten wyniósł zaledwie 3 p.p.

Drugi ciekawy wniosek nasuwa się po analizie kategorii osób zatrudnionych z wyłączeniem pracowników. Poziom ubóstwa w tej grupie jest szczególnie wysoki w Polsce. Ulega on powolnemu zmniejszeniu, jednak w 2014 r. wynosił nadal 26,3% i był ponad dwukrotnie wyższy niż na Węgrzech. Osoby zatrudnione z wyłączeniem pracowników otrzymują znacznie niższe wynagrodzenia niż pracownicy,

co ma niekorzystny wpływ na poziom ubóstwa. Różnica pomiędzy wynagrodzeniami osób zatrudnionych i pracowników jest szczególnie duża w Polsce, co ma odzwierciedlenie w powyższych danych.

Kolejne ciekawe spostrzeżenie nasuwa się po analizie kategorii osób zatrudnionych. W przypadku Węgier poziom ubóstwa w analizowanym okresie 2006–2014 dla tej kategorii osób nie zmalał, lecz nawet nieznacznie wzrósł. Szczególnie niekorzystne były lata 2012 i 2013. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w przypadku osób zatrudnionych na Węgrzech jest praktycznie tożsamy ze wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w przypadku osób nieposiadających zatrudnienia mieszkających w Czechach. Pokazuje to dokładnie dużą skalę ubóstwa na Węgrzech w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej.

ZAKOŃCZENIE

Reasumując należy stwierdzić, że ubóstwo w różnym stopniu dotyka poszczególne grupy społeczne. Grupy szczególnie narażone na ubóstwo to przede wszystkim osoby bezrobotne i ich rodziny, osoby młode (a w szczególności dzieci) oraz mieszkańcy wsi i małych miast. Wyższym poziomem ubóstwa zagrożeni są mieszkańcy niektórych regionów w poszczególnych krajach. Są to z reguły regiony peryferyjne, oddalone od stolicy kraju. Na przykładzie przeprowadzonych analiz należy zaznaczyć, że w przypadku Polski i Węgier ubóstwem zagrożone są inne grupy społeczne.

W przypadku Polski ubóstwem zagrożone są w szczególności osoby w wieku 16–24 lat, zamieszkujące Region Wschodni, a w szczególności jego obszary wiejskie, nieposiadające zatrudnienia lub zatrudnione, lecz nie w ramach umowy o pracę.

Sytuacja Węgier jest nieco odmienna, jeżeli chodzi o ubóstwo poszczególnych grup wiekowych. Ubóstwem na Węgrzech szczególnie zagrożone są dzieci (ponad 40% dzieci do lat 16 żyje w ubóstwie). Węgry to kraj z najwyższym ubóstwem dzieci w całej Unii Europejskiej. Region najbardziej zagrożony ubóstwem to Alföld és Észak. Jednakże Węgry charakteryzuje najwyższe zróżnicowanie wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym pomiędzy poszczególnymi trzema regionami. Co istotne, ubóstwo oprócz osób nieposiadających zatrudnienia dotyka znacznie bardziej pracowników, niż osoby zatrudnione z wyłączeniem pracowników. Ta sytuacja różni się od sytuacji osób zatrudnionych w Polsce.

Przedstawione rezultaty badań pokazują, iż konieczne jest zwiększanie szans na zatrudnienie grup szczególnie zagrożonych ubóstwem. Zatrudnienie odgrywa ogromną rolę w eliminacji ubóstwa. W przypadku rodzin, w których pracują oboje rodzice ubóstwo występuje znacznie rzadziej. Należy jednak podkreślić, iż optymalną formą zatrudnienia jest forma umowy o pracę. Osoby zatrudnione,

lecz nie w ramach umowy o pracę, narażone są na otrzymywanie w przyszłości znacznie niższej emerytury, niż osoby pracujące w ramach umowy o pracę. Niższa emerytura w efekcie może prowadzić do pogorszenia sytuacji osób w wieku emerytalnym, czyli tzw. emerytalnego ubóstwa.

BIBLIOGRAFIA

- Atkinson A.B., 2013, *Reducing income inequality in Europe*, IZA Journal of European Labor Studies 2013, nr 2:12, <http://dx.doi.org/10.1186/2193-9012-2-12>.
- Bradshaw J., Mayhew E., 2010, *Understanding Extreme Poverty in the European Union*, "European Journal of Homelessness", Vol. 4.
- Bradshaw J., Mayhew E., 2011, *The measurement of extreme poverty in the European Union*, European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Bukowski M., Magda I., 2013, *Ubóstwo a praca, Zatrudnienie w Polsce 2011*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa.
- Communication from the Commission Europe 2020, A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, 2010, European Commission, Brussels.
- Dane Eurostat (SILC), <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, 2013, GUS, Warszawa.
- Kołodko G.W., 2008, *Wędrujący świat*, Prószyński i spółka, Warszawa.
- Kubicki P., 2010, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne osób starszych*, Ekspertyza przygotowana w ramach projektu „EAPN Polska – razem na rzecz Europy Socjalnej”, Warszawa.
- More than 120 million persons at risk of poverty or social exclusion in 2013*, 2014, "Eurostat News release", No. 168.
- Panek T., Zwierzchowski J., 2013, *Porównawcza analiza sfery ubóstwa w krajach UE w ujęciu regionalnym*, „Zeszyty Naukowe – Instytut Statystyki i Demografii SGH”, nr 35.
- Stiglitz J.R., 2012, *The price of inequality. How today's divided society endangers our future*, W.W. Norton & Company, New York and London.
- The measurement of poverty and social inclusion in the EU: achievements and further improvements*, 2013, Working paper 25 prepared by Eurostat.
- The risk of poverty or social exclusion affected 1 in 4 persons in the EU in 2014*, 2015, Eurostat News Release No. 181.
- Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 roku*, 2015, opracowanie sygnałne GUS, Warszawa.
- Wójcik-Żołądek M., 2012, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, „INFOS Zagadnienia Społeczno-Gospodarcze” nr 4.

Streszczenie

Celem opracowania jest analiza czynników determinujących poziom ubóstwa na przykładzie dwóch krajów Grupy Wyszehradzkiej: Polski i Węgier. Analiza została przeprowadzona w oparciu o dane statystyczne EU-SILC i obejmuje lata 2006–2014.

Nierówności dochodowe i rosnące ubóstwo to wyzwanie, przed którym staje współczesna gospodarka. Ubóstwo dotyka poszczególne grupy społeczne w różnym stopniu. Poziom ubóstwa w obu analizowanych krajach jest porównywalny w przypadku następujących sytuacji: niskiego poziomu wykształcenia członków rodziny, obecności osoby niepełnosprawnej w rodzinie czy też dużej liczebności rodziny. Wszystkie wymienione czynniki zawsze podnoszą poziom ubóstwa w obu krajach.

Na potrzeby niniejszego opracowania założono więc, że poziom ubóstwa zależy od czterech następujących czynników: regionu, wieku, stopnia urbanizacji oraz statusu osoby na rynku pracy. Analiza pokazuje, iż w przypadku tychże czynników sytuacja Polski i Węgier jest nieco odmienna. Na Węgrzech ubóstwo w szczególności dotyka dzieci, czyli osoby do lat 16 oraz (oprócz osób nieposiadających zatrudnienia) grupę pracowników. W przypadku Polski grupę osób ubogich w znacznie większym stopniu niż na Węgrzech zasilają osoby zatrudnione z wyłączeniem pracowników. Wiekowo najubożsi są ludzie młodzi, wchodzący na rynek pracy, czyli grupa wiekowa od 16. do 24. roku życia, co jest także powiązane z wcześniejszą kategorią.

Słowa kluczowe: ubóstwo, wykluczenie społeczne, wskaźnik Giniego, Polska, Węgry

Determinants of the poverty level on the example of Poland and Hungary – comparative analysis

Summary

The aim of this article is to analyse determinants of the poverty level in two countries from The Visegrad Group: Poland and Hungary. This analysis was conducted based on statistical data EU-SILC and it is covering the period 2006–2014.

Income inequalities and a growing poverty are a challenge before which the contemporary economy should cope. The poverty afflicts individual social groups in the different degree. The level of poverty in both analysed countries is comparable in case of the following situations: low level of the family members education, the disabled person in the family or also a great size of the family. All mentioned factors always rise up the level of poverty in both countries.

For the purposes of this study assumed that the level of poverty is dependent from four following factors: region of settling, age, degree of the urbanization (classes of the town) and the status of the person on the labour market. Analysis is showing that in case of these factors the situation of Poland and Hungary is a little bit different. In Hungary the poverty in particular affects children, i.e. the person less than 16 years old and (apart from not employed persons) group of employees. In case of Poland group of people living below the poverty level in the larger extent than in Hungary are employed persons except employees. In terms of the age the poorest people are young, going the labour market, representing the group from 16 to 24 years. This is also related with the previous category.

Keywords: poverty, social exclusion, Gini index, Poland, Hungary

JEL: D63, I31